

επιγραφή, από την οποία πληροφορύμαστε ότι το ζεύγος των Ανθεστών, και οι δύο τους απελεύθεροι, διέθεσε χρήματα για να κατασκευαστούν δύο στοές, ένας στεγασμένος διάδρομος και μια αίθουσα στο ιερό. Ισως η αιθουσα να είναι ο χώρος όπου αποκαλύφθηκαν στη σειρά τρία βάθρα με τιμητικές επιγραφές. Το ένα απ' αυτά, με το όνομα της Ιουλίας Φρουγιανῆς Αλεξανδρᾶς, έφερε το άγαλμα της τιμώμενης, ένα γυναικείο πορτρέτο των πρώτων δεκαετιών του δεύτερου αι. μ.Χ. Τα άλλα δύο βάθρα είχαν στηθεί, το ένα προς τιμήν της Ανθεστίας Ιουκούνδας και το άλλο της κόρης της Μαζίμας. Τρεις κίονες με τα ιωνικά τους κιονόκρανα και τις βάσεις από τη στοά της βόρειας πτέρυγας του ιερού βρέθηκαν αραδιασμένοι σ' ένα

σημείο. Δίνουν την εντύπωση ότι το ποθετήθηκαν εκεί σε μια προσπάθεια τακτοποίησης του αρχιτεκτονικού υλικού ύστερα από κάποια καταστροφή. Πράγματι, σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, το ιερό πρέπει να έπαισθε μεγάλες ζημιές από ισχυρό σεισμό. Ακολούθησαν μια περίοδος ετοιμασίας για ανασυγκρότηση. Γρήγορα όμως άλλες καταστροφές αλλά και σεισμοί έθεσαν τέρμα στην ζήτη αυτού του ιερού χώρου. Αλληπάλληλες πλημμύρες κατεκάλυψαν τα ερείπια, που ξεχάστηκαν μέσα στα τέλματα των μεταγενέστερων χρόνων. Δεν είναι αναγκαίο να τονιστεί πόση σημασία έχει για την έρευνα ένα τέτοιο ιερό, όπου το μεγαλύτερο μέρος των αναθημάτων αλλά και των λατρευτικών αγαλμάτων παρέμεινε αμετακίνητο στη θέση

του ή έπεισε δίπλα στα βάθρα. Είναι φανερό ότι η λατρεία της Ισίδας δεν ρίζωσε σε παρθένο έδαφος. Είχαν προηγηθεί και εν μέρει εξακολουθούσαν να υπάρχουν οι λατρείες της Άρτεμης Ειλείμιας, της Αφροδίτης Ειπολυμπίας, Ιωας και της Δήμητρας. Είναι η ομάδα των θεοτήτων της γονιμότητας και της φύσης με τις οποίες συνδέθηκε η Ισίδη. Αν οι στρωματογραφικές μας παρατηρήσεις είναι ακριβείς και η σειρά των θεομηνιών που σώριασαν το Δίον σε ερείπια, όπως την ανασυγκροτούμε, είναι ορθή, τότε το τέμενος της Ισίδας και η πρώτη χριστιανική βασιλική του Δίου πρέπει να συντηρήθει. Η μυστηριακή λατρεία της Ανατολίτισσας θεάς φίνεται ότι έγινε ανεκτή από τους μύστες της νέας θρησκείας.

Το ελληνιστικό θέατρο του Δίου

Αεροφωτογραφία του θεάτρου. Στο μέσο της ορχήστρας διακρίνεται ο διάδρομος που ξεκινούσε από το προσκήνιο.

Τμήμα του κοίλου του θεάτρου. Φαίνονται οι σειρές των πλινθών στους αναβαθμούς. Στη βάση ο αγωγός του νερού.

Το ελληνιστικό θέατρο του Δίου. Το κοίλο, η ορχήστρα και το μέτωπο της σκηνής.

Τμήμα του κοίλου του θεάτρου.

Η συστηματική έρευνα του θεάτρου, για το οποίο μίλησαν ήδη ο Leake και ο Γ. Σωτηριάδης και όπου έκανε την πρώτη δοκιμαστική τομή το 1970 ο Γ. Μπακαλάκης, άρχισε το 1973, όταν έγινε ένα βαθύ σκόπιμα εγκάρδισμα στην επίκωση του κοίλου και της ορχήστρας. Διαπιστώθηκε τότε ότι η ορχήστρα βρισκόταν γύρω στα 2 μέτρα κάτω από την επιφάνεια του εδάφους, ότι στο μέσο της έφτανε ένας υπόγειος διάδρομος που άρχιζε στη προσκήνιο και ότι το κοίλο είχε κατακευαστεί σε ηπιά επικλινές έδαφος με τη συσσώρευση χωμάτων από τη γύρω περιοχή. Η επίχωση αυτή περιεχε δόστρακα, κεραμίδια και νομίσματα διαφόρων Μακεδόνων βασιλέων, από τα οποία τα πρωιμότερα είναι του Αμύντα III (389-383 π.Χ.) και οψιμότερα του Φιλίππου V (221-179 π.Χ.). Τα τελευταία αποτελούν μια βάση για τη συζήτηση της χρονολόγησης του μνημείου. Στα χρόνια του ίδιου βασιλείου μας οδηγεί το σχήμα του μονογράμματος ΒΑ που διαπιστώθηκε σε κεραμίδια της στέγης της σκηνής αλλά και της τοιχοδόμια του μετώπου της σκηνής, που σώζεται αρκετά καλά στη νό-

Άγαλμα Ερμαφρόδιτου, ανάβημα από το ιερό του Διονύσου στα νότια του θεάτρου. Χρονολογείται στην όψιμη ελληνιστική περίοδο.

τια πλευρά. Δεν είναι απίθανο σπην ίδια θέση να βρισκόταν και το παλιότερο θέατρο, το πρώιμο ελληνιστικό και το κλασικό. Εξάλλου, η άμεση γειτνίαση με το Διονύσιο συνηγορεί και αυτή για τη θέση του θεάτρου.

Πάνω στο τεχνητό κοίλο του θεάτρου τοποθετήθηκαν σειρές πλίνθων μεγάλου μεγέθους, διαφορετικές από εκείνες των ρωμαϊκών χρόνων. Ο αρχιτέκτονας της ανασκαφής Γ. Καραδέδος, που ανέλαβε τη μελέτη για τη δημοσίευση και αποκατάσταση του μνημείου, ενώ παράλληλα έχει την άμεση εποπτεία του τομέα, επεσήμανε δύο τρόπους τοποθέτησης των πλίνθων: α. σε επάλληλες σειρές· β. με μισή πλίνθο τοποθετημένη κατακόρυφα ώστε να δημιουργεί ένα μετώπο. Το ευπαθές υλικό των πλίνθων, εκτεθειμένο δίχως προστασία στις σκληρές καιρικές συνθήκες της περιοχής, υπέφερε συχνά από φθορές, έτσι ώστε να είναι απαραίτητη η συχνή επισκευή. Το γεγονός αυτό δυσκολεύει ιδιαίτερα την απομόνωση και χρονολόγηση των οικοδομικών φάσεων του μνημείου. Φαίνεται ότι ειδικά για το θέατρο είχαν κατασκευα-

στεί πλένθι με κανόνα στην άνω επιφάνεια και υποδοχή στην κάτω. Έτοι μήνας συντάξει η στέρετη στοιβαγκή δύχως συνδετικό υλικό. Ένας λίθινος κτιστός αγωγός στη βάση του κοιλου μάζευε τα νερά της βροχής και τα αποχέτευε στα βόρεια. Η ορχήστρα είναι εξαιρετικά ευρύχωρη, με διάμετρο γύρω στα 26 μέτρα. Ο κύκλος της ορχήστρας κόβεται ελαφρά από το μέτωπο του προσκηνίου. Εκεί βρίσκεται ένας θαλαμικός υπόγειος, κτιστός, που οδηγεί σε διάδρομο, για να καταλήξει σ' έναν άλλο θαλαμικό στο κέντρο της ορχήστρας. Πρόκειται για ειδική κατασκευή που χρησιμεύει για την άνω ηθοποιών που υποδύνονταν ρόλους προσώπων του Κάτω Κόσμου. Το ίδιο το προσκήνιο έπαιθε μεγάλες φθορές και δεν σώθηκαν παρά μόνο σπαράγματα από τον δωρικό του θριγκό και τους ημικίονές του. Η σκηνή είναι μεγάλη και έχει παρασκήνια στα δύο πέρατα. Το δά-

πεδο της σκηνής βρίσκεται περίπου 2,5 μέτρα ψηλότερα από το δάπεδο της ορχήστρας. Το κοιλο του θεάτρου είναι στραμμένο βορειο-ανατολικά, όπως ίσως επέβαλε η μορφολογία του εδάφους. Με τον μεγάλο του δύκο το κτίσμα αυτό, όπως και το γειτονικό στάδιο, προστάτευε ένα μέρος του ανοιχτού χώρου των ιερών από τα ορμητικά νερά που κατεβαίνουν από τον Όλυμπο όπως βρέχει. Από το ιερό του Διονύσου δίπλα στο θέατρο προέρχεται μια σειρά ευρημάτων: Ένας μαρμάρινος θωμάς, ένα μαρμάρινο ήλιακό ρολόγι, γηγενέας, βάσεις αγαλμάτων, το αγαλμάτιο ενός Ερμαφρόδιτου κ.ά. Από τις επιγραφές μαθαίνουμε για ιερά κτίσματα, ενώ σκόρπιοι σπόνδυλοι κιόνων και δωρικά κιονόκρανα βεβαίωνουν την ύπαρξη κτηρίων στο ιερό (βλ. Δημ. Παντερμαλής, Λατρέεις και ιερά του Δίου Πιερίας, Αρχαία Μακεδονία II, σ. 331 κ.ε.).

Όχι μακριά από το θέατρο, στα ΝΔ, χτίστηκε το δεύτερο αιώνα μ.Χ. ένα άλλο θέατρο, μικρότερο από το ελληνιστικό, αλλά με ανθεκτικότερο υλικό. Το κτήριο αυτό, που το μεγαλύτερο μέρος του ανέσκαψε ο καθηγητής Γ. Μπακαλάκης, είναι κατασκευασμένο σε επίπεδο έδαφος και το κοιλό εδράζεται σε σφηνοειδείς καμάρες που έχουν τοποθετηθεί ακιντά γύρω από την ορχήστρα. Γλυπτά κοσμούσαν το μέτωπο της σκηνής: εκτός από σκόρπια μέλη, ταυτίσπικαν κομμάτια από ένα άγαλμα θωρακοφόρου και υψώθηκε, μετά τη συναρμολόγηση των θραυσμάτων του, ένα ακέφαλο άγαλμα Ερμῆ. Το κτήριο γνώρισε άλλη μια οικοδομική φάση, κατά την οποία πραγματοποιήθηκαν πολλές μετασκευές. Το μνημείο μελετά η επίκ. καθηγήτρια της Αρχαιολογίας Λ. Παλαιοκρασσά (Γ. Μπακαλάκης, ΑΔ 19, 1964, 348, ΑΔ 21, 1966, 347, ΑΔ 23, 1968, 342 - Χρονικά).

Τα τείχη του Δίου

Η πόλη του ανατολικού προβόλου κατασκευασμένη από μνημειώδεις σε μέγεθος μαρμάρινους γωνιολίθους.